

БОЙКІВСЬКИЙ ГОВІР У ХУДОЖНІЙ МОВІ ГРИГОРІЯ ЦЕГЛИНСЬКОГО

У статті досліджено використання фонетичних та граматичних особливостей бойківського говору у художніх текстах Григорія Цеглинського; розглянуто лексичні діалектизми, використані у його драматичних творах, які передають специфіку мовного колориту, притаманного західному варіанту тогочасної літературної мови.

Ключові слова: бойківський говір, діалектизм, західний варіант літературної мови, лексико-тематична група, мовна норма.

Григорія Івановича Цеглинського по праву варто віднести до числа імен визначних просвітницьких діячів, культурно-громадських подвижників українського духовного відродження кінця XIX – початку XX ст.

Григорій Григорієвич (псевдонім Григорія Цеглинського) народився в сім'ї міського службовця у місті Калуші. Початкову освіту здобув у рідному місті. Навчався в гімназіях Коломиї, Станіслава. Після студій у Станіславі (1874) Г. Цеглинський їде до Відня, де вивчає класичну і слов'янську філологію, стає членом студентського товариства «Січ». Завершивши навчання (1879), молодий учитель приїздить до Львова й розпочинає тут свою педагогічну, громадську та літературну діяльність.

Григорій Цеглинський жив і працював у час творення в Україні нової української літературної мови, формування якої відбувалось в контексті впливу на неї територіальних діалектів. Рідний для письменника бойківський говір яскраво представлений у його працях. Більшість драматичних творів Цеглинського писалася безпосередньо для сцени й несла в собі актуальні та животрепетні для того часу суспільно-моральні й національно-виховні ідеї. Ці п'єси, комедії, на думку І. Франка, були зародком «оригінального галицько-українського репертуару», а їх автор «відразу посів майже винятково керівне становище у справах театру», став «головою літературного руху старшого табору галицьких українців народовців» [6, 51].

Мова персонажів творів та мова автора відображає тодішню галицьку літературну мову з виразними бойкізмами. Григорій активно вникав у всі сфери життя, працював і творив серед бойківчан, тому діалектні елементи в мові його творів були цілком природними.

Із бойківських діалектних фонетичних рис вкажемо на такі.

Після губних приголосних на місці загальноукраїнського голосного *i* виступає *и*: *То єсть: садок вишневий, річку журкітливу; левади зелені, гори цвигучі – правда?* (Аргонавти, с. 74); *Та просим сідати на хвилиночку. Може папироску ?* (Аргонавти, с. 35); *Зараз скажу винести з пивниці* (Соколики, с. 12); *Кастор і Полюкс (витають) ся з Язоном опісля з Софроном* (Аргонавти, с. 38).

Це явище простежується і в словах іншомовного походження після звуків, що входять до так званого правила дев'ятки, а саме – д, т, з, с, ц, ж, ш, ч, р: *Питаю, бо мені станції треба* (Аргонавти, с. 24); *Одну доньку і одну сироту на вихованю. Кваліфікація доньки: Русі коси, сині очи, / Святий ніхто не хоче* (Аргонавти, с. 32); *Декорация. Сцена представляє*

комнату заїздного дому, з дверми головними в середині, бічними праворуч (від публіки) (Аргонавти, с. 3).

Під впливом приголосного *p*, голосний *i* переходить часто в звук *u* [5, 81]: *Мирский, за ним Порфирий (входить головними)* (Аргонавти, с. 2); *А ту ще тая консистория, консистория* (Аргонавти, с. 29).

Чимало слів демонструють відсутність протетичного приголосного *v* перед голосними *o* та *y*: *Кажу вам, такий плач бисть і риданіє во Ізраїли, що цербери не в силі всіх повикидати на улицю* (Аргонавти, с. 17); *Они мене за двері викинули, то єсть, викинути не викинули, але сказали: йди собі* (Соколики, с. 21); *Коби хоть кому було угля скинути* (Тато на заручинах, с. 14).

На місці *a* будь-якого походження після м'яких приголосних і шиплячих незалежно від наголосу виступає *e*: *Я до вас маю прошене, панове* (Аргонавти, с. 51); *З піднесенем заслони музика грає, Язон проводить танцями* (Аргонавти, с. 44); *Справді при вас можна прийти до пересьвідчене, що титомець – то нещастє в родині* (Аргонавти, с. 25).

Ця фонетична особливість характерна і для онімної лексики: *А щоб тес Поділе нікому і не снилось. Добре то сказано: Поділе – то безділе* (Аргонавти, с. 8); *Перебрів Підгіре, Покуте, збушував лемків, бойків, в кінци на Поділю опер ся* (Аргонавти, с. 7).

У місцевому та давальному відмінках іменників середнього роду на місці *a* після м'яких приголосних і шиплячих виступає *y*: *Та подумайте, если би ви тоті гроші, що тепер дасте єму, мали по весілю для себе, якими би ви були панами, якими дуками?* (Аргонавти, с. 24); *Одну доньку і одну сироту на вихованню маю* (Аргонавти, с. 32); *Коропінський тонкий у смішно елегантнім вбраню* (Шляхта ходачкова, с. 12).

Яскраво відбиті діалектні фонетичні варіанти літературних слів, які ілюструють зміни в системі приголосних.

Звук *z* часто репрезентується іншим дзвінким – *ж*: *Знаєте, я бачив вже ріжні п'явки, хоч сам не досьвідчав* (Аргонавти, с. 23); *А жєлізниця чейже тисячі не коштує* (Аргонавти, с. 25); *Ану, йди тепер до якого вуйка, хоть фєника пожичать* (Аргонавти, с. 18); *От так: свого не має, то й пожичає* (Аргонавти, с. 4).

Ряд слів ілюструє пом'якшення приголосних *z*, *ц*, *с* перед губними *z* і *я*: *Засьвічують оба живенько до патироски* (Аргонавти, с. 35); *Се економічна руїна цілого сьвященства* (Аргонавти, с. 24); *Ти ще не маєш такого досьвіду як я* (Аргонавти, с. 24); *Вдоволений з себе сьпїває* (Аргонавти, с. 8).

Характерною рисою для бойківського говору є вставний *й* у середині слова: *Вкінци не буде иньшої ради, як до них пійти* (Аргонавти, с. 7); *Діє ся акт I. в мійскім готели, акт селі у о. Мирского* (Аргонавти, с. 3).

Це явище відбувається й у словах на позначення вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників та прислівників, де ці форми творяться із додаванням суфікса *-ійш-*: *А дивив ся кожний що найяркїйшим зором, лебедів що найзвучнїйшим голосочком* (Аргонавти, с. 57); *Маю средство найпєвнїйше, найуспїшнїйше і неминуче проти всякої слабости* (Соколики, с. 13).

Мова героїв творів Григорія Григорієвича ілюструє відсутність подвоєння приголосних у формах іменників середнього роду: *Не розумієте, яке нам щастє приносите своїм ласкавим загощенем* (Соколики, с. 37); *Я від нашого подружжа ні кроком не поступив у товариства* (Соколики, с. 30); *Страшно, страшно! Прийдесть ся перед часом робити завіщанє* (Соколики, с. 10), а також в похідних дієслова *лити*: *Ласка божса на мене злялась* (Аргонавти, с. 91); *От виляв бідачисьько чорнило з великого поспіху* (Шляхта ходачкова, с. 24).

Риси бойківського говору, відбиті в прозових текстах Цеглинського, стосуються не тільки змін у фонетичній системі, а й граматичної будови. Це зокрема такі.

У місцевому відмінку однини іменників усіх трьох родів та у давальному відмінку чоловічого та середнього родів автор вживає закінчення – *и*: *Йди хутко, скажи Прокопови змазати наші імена на таблиці* (Аргонавти, с. 26); *Але що ви даєтесь ссати такій п'явці, такому опирєви, се сором, ганьба, се економічна руїна цілого сьвященства!* (Аргонавти, с. 24); *Ти родила ся в чєпци, Анно!* (Соколики, с. 45). Це закінчення характерне й форм називного та знахідного відмінків множини: *Я за такі рєчи тебе дуже люблю* (Соколики, с. 33); *Русі коси, сині очи, / Сватати ніхто не хоче* (Аргонавти, с. 32).

В іменниках на позначення множинності речей та істот, а також парних предметів у знахідному відмінку простежуємо закінчення – *ий*: *Біжуть оба на перебій, відтихаючись коло дверий* (Аргонавти, с. 6); *Дякуйте, не дякуйте, а він за братом взяв що лише 20 тисяч готівки, а коний, волів, коров, телят вжє й не число* (Аргонавти, с. 32); *Щє заповідий не було, вони вжє з перешкодами спішили* (Соколики, с. 64); *О, ні, дякую, Аннунєчко, спійшу до дітїий* (Соколики, с. 65).

У формах давального відмінка особові займенники *я, ти, він, вона, воно* у бойківських говірках мають енклітичні форми. Так, у творах Цеглинського займенник *він* у давальному відмінку замість *йому* має форму *му*: *Шкода було з Николаєм битись, можна му було відступити* (Аргонавти, с. 6); *Нї, поки життя мого. Марїйка (затикає му рукою уста)* (Аргонавти, с. 95).

Простежується також уживання усіченої форми займенникового прислівника *тут* – *ту*: *Нїчого нам, ласкава добродїйко не хибує. Нам ту як в небі* (Аргонавти, с. 46).

У галузі словозміни в мові творів Григорія Цеглинського наявні редульовані діалектні форми вказівних займенників: *Ось тото, як се сказати, гм?* (Аргонавти, с. 3); *Я єго ту зараз приведу. Позбирайте-ж живо тоти лахи* (Аргонавти, с. 34). Займенник *тото* є омонімним із вказівною часткою, яка поширена в більшості бойківських говірок.

Вказівні займенники *той* і *та, ті* мають варіанти *тамтой, тамта, тамті*: *Перейдеш до тамтої сьвітлиці* (Аргонавти, с. 65); *Видите пані префектова, добродзїйко: він каже, що тамтих виборів горлав за префектом, а йому за тєє...лишк* (Шляхта ходачкова, с. 10).

Цей, ця, це виступають у формах *сей, ся, се*: *Не вжєж ви думаєте, що се втаїть ся?* (Аргонавти, с. 35); *Чи вас се коштує що? Ви мені нічого не винні* (Аргонавти, с. 23); *Акиндине, від сєго певно нічо не добудем. Йди хутко, скажи Прокопови змазати наші імена на таблиці* (Аргонавти, с. 26).

Означальний займенник *кожний* має форму *кождий*, яка систематично проявляється в усіх відмінках: *Вона кождому помагає, прошу пана, тільки треба вміти зробити, то не кождий потрафить* (Соколики, с. 6).

Заперечний займенник *жоден* виступає у формі *жаден*: *Але що такого, що жадного вуйка не видко? Бувало оден наперед другого товпиться...* (Аргонавти, с. 15).

Числівник *один* має форму *оден*, а *обидва* – усічений варіант *оба*: *Ось трапився оден клерик і той дияволу в зуби* (Аргонавти, с. 6); *Там мабуть нічо більше не роблять, лиц в карти грають. Майстер вам оден в другого, хоть концерти давай* (Аргонавти, с. 8) *Оба біжуть проти себе, обіймаючись цілують ся тричи* (Аргонавти, с. 9).

Форми вищого і найвищого ступеня прикметників утворюються за допомогою суфікса *-иш*: *Бачиш, серденько, низше колін лехтіло, а висше – ціпеніло* (Соколики, с. 5); *Вже Марійка сто раз красша* (Аргонавти, с. 86); *Воньміте й на коліна припадіте, (бере обох й веде близше публики)* (Аргонавти, с. 17).

У творах Цеглинського засвідчено такі форми прислівників, які є характерними для бойківського говору, як: *'перше'* в значенні *'давніше'* – *Тому вислухайте перше всего, а потім посвідчите* (Шляхта ходачкова, с. 54); *'завсїди'*, що означає *'завжди'* – *Я про тебе завсїди пам'ятаю* (Соколики, с. 33); *'наоколо'* у значенні *'навколо'* – *До гуляючих прилучають ся еще 4 парп і відтанцювуют раз наоколо сцену* (Аргонавти, с. 44); *'небавом'* у значенні *'незабаром'*, *'скоро'* – *Най нині обїд готувить, і так їй небавом господинею стати* (Соколики, с. 46); *'далій'*, що вживається у значенні *'майже'* – *Анна вже має дочку далій на виданю* (Соколики, с. 33), *'навспак'* із значенням *'назад, у зворотному напрямі'* – *Все мабуть в сьвітї їде навспак* (Аргонавти, с. 8), а також прийменників *'місто'*, який виражає відношення заміни, заміщення, обміну – *Тато сказав слово і панна місто обергавзеровою стала поліцайкапральновою* (Шляхта ходачкова, с. 11); *'межи'*: *Та не знати, де було шукати межи міщанами!* (Тато на заручинах, с. 8); *Я вам скажу, мамуню. Вона призвичаєна все в покоях межи панами* (Тато на заручинах, с. 18); вигуків – *'засї'* – *Перепрашаю вас, панове браця. Франя моя донька, вам до неї засї!* (Шляхта ходачкова, с. 29); часток *'ачейже'* та *'чейже'*, що означають *'може, може-таки'* – *Ачейже не завдаш мені такого стиду перед цілим селом* (Шляхта ходачкова, с. 110); *А Желїзниця чейже тисячі не коштує* (Аргонавти, с. 25).

Система дієслівних форм у драматичних творах Григорія Цеглинського також зазнала змін під впливом бойківських діалектів.

Говірковими є широковживані скорочені форми дієслів теперішнього часу 3-ї особи однини на зразок *являєсь, маєсь*: *Хто їх тепер бідних поратує? (мацаєсь по кишнях) я принїс вам рахунки, мої панове!* (Аргонавти, с. 28); *Бувало, Господи, чоловік лиш покажесь, — то протовпитись годї, розступом стають вуйки пейсатї, непейсатї, всілякі* (Аргонавти, с. 7).

Серед дієслів спостерігаються залишки старих часових форм: давні форми дієслова *бути* в теперішньому часі – *Ти воїстину єрей еси по чину* (Аргонавти, с. 37); *Єсть там хто?* (Аргонавти, с. 8); *бути* в аористі – *Кажу вам, такий плач бисть і риданїс во Израїли, що цербери не в силї всіх повикидати на улицю* (Аргонавти, с. 17); атематичні дієслова в теперіш-

ньому часі – *Що-ж тепер задумуєш? Бог вість. На разі я приїхав з вуїками побачитись* (Аргонавти, с. 13).

Постпозитивне вживання зворотної частки *ся* в дієслівних формах ілюструють такі приклади: *Славно, все як з платка веть ся* (Аргонавти, с. 36); *Справте – ж ми ся добре* (Аргонавти, с. 35); *Для того й даром напудив ся* (Аргонавти, с. 21).

Чимала кількість бойківських діалектних рис, відбитих у драматичних творах Григорієвича, стосується лексики.

Режисер і постановник драматичних творів Григорія Цеглинського Г. Лужницький говорив, що хоч автор за своїм характером, вдачею, родом діяльності не був сатириком у справжньому розумінні цього слова, проте його комедії «є комедіями типів, він свої персонажі брав з нашого життя 80-х рр., але він їх не викривлював у сценічному дзеркалі, він не робив з них механічних фігур. Його «Шляхта ходачкова» чи його «Соколики» живуть ще посьогодні в закутинах нашого краю, та й сьогодні ще можна зустріти «Аргонавтів», для яких посаг є «золотим руном», сатиричні комедії автора мають свій неповторний чар, свіжість, жвавість і легкість, і тому вони «такі рідні й такі близькі, як тільки й можуть бути нам... портрети наших близьких і дальших кривних [2, 54].

Зважаючи на тематику драматичних творів, лексичні діалектизми у творах Цеглинського стосуються передовсім номінацій об'єктів побуту, вони «виступають маркерами художньоозначуєвих реалій, за допомогою яких художня мова моделює й репрезентує колорит» жителів Бойківщини [1, 61].

У художніх текстах Цеглинського лексико-тематична група, яка містить діалектні номінації на позначення об'єктів одягу, матеріалу, з якого він виготовляється, та супровідних речей представлена такими бойківськими діалектизмами: *сукмана* – 'верхній чоловічий одяг', *кучма* – 'бараняча зимова шапка': *Максим убраний з проста... в сукману в кучмі на голові* (Тато на заручинах, с. 6); *сурдут* – 'чоловічий верхній двобортний одяг з довгими полами, відкладним коміром і широкими лацканами': *Ріжнимось хиба тим, що одні ходимо в сурдутах, другі в сукманах* (Тато на заручинах, с. 11); *шпенцер* – 'куртка': *Як я тобі подобаю ся в сім шпенцерику з хвостиками?* (Тато на заручинах, с. 27); *кафтан* – 'плащ, приталений у поясі, нижче розширений клинами, які називають колами': *Даруйте, браця, але ходила в спідничці, кафтануку, як Бог приказав* (Шляхта ходачкова, с. 44); *пантофлі* – 'м'які, кімнатні туфлі без закаблуків': *Шкаралупка входить з лівого боку, пообв'язуваний, в пантофлях, часто покашлює* (Соколики, с. 5); *вахляр* – 'віяло': *Пшепльонтальська (віючи ся вахлярем). Ах який сонух!* (Тато на заручинах, с. 22); *куферок* – 'чемодан з дощок або фанери': *Язон (хороший, поставний, трохи вже підтоптаний) за ним Прокіп (з куферочком в руках)* (Аргонавти, с. 6); *мошонка* – 'гаманець': *Я вам скажу, коли? (рішучо) Сила я вам винен? (виймає мошонку і ховає по хвили назад)* (Аргонавти, с. 21).

Із номінацій хатніх речей, меблів, начиння, побутових дрібничок використано діалектні найменування *фотель* – 'крісло': *Світлиця в домі Шкаралупки. Каната, фотелі дуже вигідні* (Соколики, с. 5); *Ах! (кидаєсь на фотель і заслонює ся руками)* (Тато на заручинах, с. 27); *табакерка* – 'коробочка для тютюну, переважно нюхального': *Отже, табакерки не треба підносити* (Соколики, с. 20); *кольонська вода* – 'парфуми': *Тай ко-*

льонська вода заносить оковитою (Соколики, с. 21); *ліхтарня* – ‘ліхтар’; *Настуня* виходить із правих дверей з *ліхтарнею* в руках (Соколики, с. 12).

Можна виділити тематичну групу номінацій психічного стану людини, здоров’я, хворіб та недуг: *слабостія* – ‘хвороба, недуга’: *Не знаю, коли вже мені вдасться слабостию втихомирити* (Соколики, с. 27); *гостець* – ‘ревматизм’, *жовтачка* – ‘хвороба Боткіна’: *А вже не кажу про гострець, жовтачку, уроки* (Соколики, с. 9); *гісторії* – ‘істерика’: *Дитина дістає спазми, конвульсії, гісторії* (Тато на заручинах, с. 21).

Досить численною є група діалектних слів, ужитих у драматичних творах Цеглинського, із абстрактним значенням: *офук* – ‘погроза’: *Шкаралупка з великим офуком* (Соколики, с. 79); *хосен* – ‘користь’: *Ой, пані свахо: з тої телічки хосен невеличкий, видите, хто взяв куніцю?* (Тато на заручинах, 21); *романець* – ‘молитва або молебень до Богородиці’: *То ремунда, як його батько. Мій – як ціпок хлопчина, і до танцю і до романцю* (Шляхта ходачкова, с. 30); *сопух* – ‘сморід’: *Ах який сопух! Яка задуха!* (Тато на заручинах, с. 22); *Мають вже таку натуру... таку, що як зачують в покою сопух* сукмани або кожуха, зараз дістають удари в голову, спазми, невральгію (Тато на заручинах, с. 16); *закрутенія* – ‘плутанина; метушня’: – *А тої рахунки потривають аж годину? – Коли не довше, дитинко, – то страшна закрутенія, і годі самій раду дати* (Соколики, с. 47); *першина* – ‘новина’: *Вибір – то найтяжча хвиля в житті жєнщини. І вправді – який вибір, таке жите. То не першина мені...* (Соколики, с. 50); *шницель* – ‘тонка відбивна чи посічена котлета’: *Йї Богу очі видеру, як поверне, окропом попарю, на шницлі посічу!* (Соколики, с. 68); *вінованс* – ‘придане, посаг’: *Мужичани, Іван Мирский. Вінованс єго: Поля 18 моргів, луки 1,5 морга...* (Аргонавти, с. 31); *фрасунок* – ‘журба, турбота, співчуття’: *Бідна їймость! Не мало на кого звалитися та на неї! Максим. Та бо то дійсно фрасунок. Щоли це була така здорова* (Тато на заручинах, с. 18); *Ха! А вже найбільший фрасунок, що ті гроші були на справунок* (Аргонавти, с. 29).

Варто виділити ще й групу бойківських діалектизмів, освоєних художньою мовою Цеглинського на позначення назв осіб з оцінним значенням. Тут переважають номінації з негативною конотацією: *псотниця*, *збитошниця*, *ре мунда* (кавалерійська кобила), *скнира*, *гшихта*, *дундик* (ледача людина), *збуй* (розбійник), *люципер*, *ворохобник*, *продайник*: *Ей, ти псотнице лєдаца!* (Соколики, с. 7); *Шкаралупка, грозячи пальцем, ей, ти збитошнице!* (Соколики, с. 7); *Сховайся, пане браце, зі своїм Кузьмою! То ремунда, як його батько* (Шляхта ходачкова, с. 30); *То старий кавалер, скнира, все скулений* (Соколики, с. 9); *Ми не гшихта, щоб побачивши першу лішу спідничку зараз заручатись* (Аргонавти, с. 48); *І ви дались такому дундику в поле вивести?* (Аргонавти, с. 95); – *Кого-ж то, пані, префект замордував? – Ох панство моє солодке: свою власну дочку одиначку! А збуй, а люципер, а Нечепурович!* (Шляхта ходачкова, с. 37); *Тут вискакують збуї, відбирають косу, мене в плечі бух, – я упав, гадаю собі: кінець тобі Валюсю!* (Шляхта ходачкова, с. 48); *Стілько у вас шляхти, і що на хребті плахти, а при тім повстанці, бунтівники, ворохобники* (Шляхта ходачкова, с. 113); *Ви продайник, зрадник! ви... Юда ісаріонський!* (Соколики, с. 61). З позитивним забарвленням – трапляються

рідше *штудер* – про кмітливу людину: *О штудер! Штудер!* (Тато на заручинах, с. 23).

Окрему групу бойківських діалектизмів становлять локативи, серед яких: *ваше ці, їймость, єтомость, фрасуню, моспане, паннунце: Дякую, ва-шеці! Він навіть частувати ся забирає* (Шляхта ходачкова, с. 42); *О, душе була рада! Ленська їймость, дай їй Боже здоровля* (Тато на заручинах, с. 19); *А кождей кричить: єтомость, єтомость, може вам що треба?* (Аргонавти, с. 7); *А фрасуньку, мій нещасливий!* (Соколики, с. 30); *А не оглядав я ти, моспане, чи де з подальша був?* (Шляхта ходачкова, с. 49); *Прошу паннунці, чось Ксеня прийшла* (Аргонавти, с. 76).

Бойківська діалектна лексика драматичних творів Григорія Цеглинського представлена не лише іменниками. Значна частина лексики його художньої мови – це іншочастиномовні номени. Вражають багатством і різноманітністю бойківські діалектні дієслова. Їх можна поділити на такі лексико-семантичні групи:

а) дієслова руху: *іматися* – ‘чіпатися’: *Шкаралупка імаєть ся за живот!* *Правда! правда!* (Соколики, 20); *фантувати* – ‘брати речі в заставу’: *Луці хату сфантували за якісь довги* (Аргонавти, с. 12); *відступати* – ‘предавати, віддавати у власність’: *Я не відступив вже би своєї нікому* (Соколики, с. 25); *Она заложилась вчєра з Марійкою, що коли Марійка відступить єї своє майно, всі горячі серця ваші склонять ся до неї* (Аргонавти, с. 94), але це слово вживається ще й у значенні ‘віддалятися від когось чи чогось’: *Тому і для того я, для збереження честі і крови шляхоцької даю тобі свого Валєнтого, і маєш його хоч і зараз (відступає)* (Шляхта ходачкова, с. 30);

б) дієслова релятивної семантики: *негодувати* – ‘виявляти огиду, незадоволення до чогось’: *Настуня виходить із правих дверей з ліхтарнею в руках і їде в головні дрєрі – по дорозі негедує* (Соколики, с. 12); трапляються й похідні від цього слова – *негодованя*: *Максим (з негодованєм) Збожеволіла стара! Тато на заручинах, с. 14*); *негодуючи*: *Маріянна (негодуючи). Пан префект, пан префект! Хиба ви не знаєте, що йому все милїйше, чим гонор...* (Шляхта ходачкова, с. 7); *дуфати* – ‘надіятись’: *Замість робити та продумувати, та ратувати один другого, бо однакова віра і однака нам мова, дуфают на свої гонори та на якогось месію, що має прийти та вернути колишні привілеї* (Шляхта ходачкова, с. 23); *фукати* – ‘кричати, дорікати комусь’: *Юрія з порога оглядає смутно довкола всю сьвітлицю. Офукуєть ся й скоро біжить пересунути до печи столик* (Соколики, с. 28); *гирити* – ‘марнувати’: *Але памятай, лісничий рахує на мої гроші, то дулю з їсть. Не на панів я гирив цілий свій вік* (Тато на заручинах, с. 9); *типнати* – зневажливе ‘возитися з чимось’: *Набігаєш ся коло него, напитаєш ся, а він тобі опісля – шістку* (Аргонавти, с. 3); *кти-ти* – ‘глузувати’: *Кумай не кумай, а се лиш роздумай: закнули ви з хлопа раз, другий раз негарзд!* (Тато на заручинах, с. 27); *марикувати* – ‘нарікати’: *– Та самі ви сказали, що він – проти нас – Та бо він собі марикує трохи* (Шляхта ходачкова, с. 9); *гороїжитися* – ‘ставитися з висока’: *То лише молодий гороїжить ся, а старий – як мала дитина* (Соколики, с. 50);

в) дієслова стану, процесу: *терпїти* – ‘хворіти’: *Ви може терпите на ревматизм?* (Соколики, с. 51); *подаватися* – ‘падати духом’: *Пані префектові, добродійко, не подавайте ся* (Шляхта ходачкова, с. 9); *мишкувати* – ‘слідкувати за кимось’: *А то ще до тої ще доброї чарівниці, що то свого чоловіка виправила на той сьвіт, а тепер за другим мишкує* (Соколики,

с. 72); *заздрити* – ‘побачити’: *Всього ні, але таки децю заздрів* (Соколики, с. 23); *борикатися* – ‘битися’: *Настуня (борикаючись із ним на порозі правих дверей) Не пуцу!* (Соколики, с. 73); *вивчасуватися* – ‘відпочити’: *Треба було зістати в ліжку і як належить вивчасувати ся* (Соколики, с. 6);

г) дієслова ментальних та соціальних дії суб’єкта: *застановлятися* – ‘задумуватися’: *Я над тими годами застановляв ся – условія маю великі. Я передовсім бажаю: хорошеньку!* (Соколики, с. 15); *раїти* – ‘радити’: *Заразже готов женитися. От нараїлиб яку: ви вже жонаті, вам легше знайти* (Соколики, с. 15).

Різноманітну за семантикою групу бойківських діалектизмів, використаних у комедіях Григорієвича, становлять прикметники. Серед них виділяються ті, які вказують на ознаки істот стосовно їхнього зовнішнього вигляду, характеру, поведінки, психічного стану: *фудульний* – ‘гордовитий, зарозумілий’: *А дав би тоє Господь, най би я хоч раз показала тій фудульній дамі, що й я зумію бути панею* (Шляхта ходачкова, с. 40); – *А що гірше, панство любе, ласкаве: вона сама хотіла. – Сама хотіла? Така гонорна, така фудульна?* (Аргонавти, с. 37); *штудерний* – ‘хитрий’: *Ну які ви штудерні, дивись* (Аргонавти, с. 5); *зіритований* – ‘знервований’: *Видите, яка з’іритована?* (Тато на заручинах, с. 25); *запоадний* – ‘ретельний, дбайливий’: *От подружив ся і я був з мужичкою, царство їй небесне, і гаразд нам було, бо господиня запоадна, роботяща, що й нині ще живу з її зажитку* (Шляхта ходачкова, с. 23); *юрний* – ‘гордий’: *Пантелеймон найюрніший з них* (Соколики, с. 50); *скулений* – ‘зігнений, згорблений’: *То старий кавалер, скнира, все скулений* (Соколики, с. 9) та на ознаки предметів за матеріалом, з якого вони зроблені: *шалінова* – ‘вовняна хустка з квітами’: *А хто насміхав ся найбільше з твого рижового капелюха на Різдяні свята – хто з твоєї шалінової хустки на Великдень?* (Шляхта ходачкова, с. 39).

Григорій Цеглинський використовував у творах і діалектні службові слова та вигуки *вправді*, *аки*, *передше*, *пст*, *ігі*, *преч*, *спасибіг*, *прецінь*: *Земля тота не пливе вправді* молоком і медом *аки* Ханаан, за тов криє в утробі своїй богато; *золоте руно, аки* вторая Кольхида (Аргонавти, с. 40); *Комната в домі Мирского, пристроєна звичайним ладом. На середині, під задною стіною канапа, перед нею столик і фотелі. Двері, як передше* (Аргонавти, с. 79); *Пст!* в тім бачите самі як! (Соколики, с. 14); *Пст, панотчику, ані слова!* (Аргонавти, с. 34); *Ігі!* счезни! (Тато на заручинах, с. 18); *А може й справді? Ігі!* бодай і не снило ся! (Тато на заручинах, с. 18); *Не дивувала ся б молодому, що то виходить на те, але такій – най ся преч каже!* (Соколики, 69); *Спасибіг, пані свахо!* (Тато на заручинах, с. 10); *Та спасибіг за ласку!* (Аргонавти, 34); *Вони ж прецінь по шляхоцьки ходять... побачите!* (Тато на заручинах, с. 23).

Художня мова Григорія Цеглинського фіксує низку бойківських фразем та приказок:

варакухті до патини! – ‘про людину, яка не знається на своїй справі’: *Тріска (до Розумовського). Ти вибери собі, з наших, пане браце, котрого хочеш Розумовський. Не можу, панове! Рура (виступаючи рішучо). Коли так, панове браця, коли сей перешиванець поневіряє не тільки гонором нашим, але й синами нашими, то чіп той, хто віддасть на нього завтра голос! Вара кухті до патини!* (Шляхта ходачкова, с. 23);

скинути угля – ‘обряд очищення від недобрих поглядів, думок інших людей’: *Пійдохоть ти Олено, коли молоді розженихались. В сам час вибрались, коли мама хора. Пійди Олено, може дійсно треба угля скинути?* (Тато на заручинах, с. 17);

масти Федя медом, а Федь Федьом! та багато фуми, тай мало парфуми! – ‘про безрезультатну справу’: *Ходи, стара, вже по сім не забань тебе панства більше. Мاستи Федя медом, а Федь Федьом!* (Шляхта ходачкова, с. 29); *Осип: Не журіть ся татуню. Щось і ваші дадуть!* *Максим: Багато фуми, тай мало парфуми* (Шляхта ходачкова, с. 33);

дибати на віно – ‘претендувати на чийсь спадок’: *Він гуляка, довго-роба, грошетрата. Єму не о серце ходить, він лиш на віно батькове дибає* (Аргонавти, с. 88).

Отже, мова драматичних творів Григорія Цеглинського фіксує низку рис бойківського говору на різних рівнях лінгвальної системи. Багато із цих мовних форм у творах автора розглядаються як діалектизми лише з погляду норм сучасної української літературної мови, тобто вони використані не як стилізаційний засіб, а як нормативний компонент західного варіанту літературної мови.

Література

1. Грещук В., Грещук В. Діалектне слово в тексті та словнику : монографія / Василь Грещук, Валентина Грещук. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2015. – 372 с.
2. Лужницький Г. Передмова / Лужницький Г. // Кара совісти: Народна драма в 4-х діях // Цеглинський Г. – Львів, 1938.
3. Матвіяс І. Варіанти літературної мови / І. Матвіяс. – К., 1998. – 162 с.
4. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : у 2 ч. / М. Й. Онишкевич. – К. : Наук. думка, 1984. – 1012 с.
5. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50 т. / Франко І. Я. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 27. – С. 44–56.
6. Цеглинський Г. Аргонавти / Григорій Цеглинський. – Львів, 1898. – 96 с.
7. Цеглинський Г. Соколики / Григорій Цеглинський. – Джерзі Ситі, 1918. – 85 с.
8. Цеглинський Г. Тато на заручинах / Григорій Цеглинський. – Джерзі Ситі, 1916. – 29 с.
9. Цеглинський Г. Шляхта ходачкова / Григорій Цеглинський. – Львів, 1911. – 85 с.
10. Цеглинський Г. Твори / Григорій Цеглинський. – Львів : НТШ, «Надсяння», 2003. – 256 с.

The present article deals with the phonetic and grammatical peculiarities of Boyko dialect on the basis of Hryhoriy Tsyhlynsky works; lexical dialectal words used in his dramatic works that show the ethnic specific features which were typical to the west part of the Ukrainian literary language's variant of that times are considered in this paper.

Keywords: *Boyko dialect, dialecticism, Western Ukrainian variant of the standard language, lexical-thematic groups, language norm.*